

LEMMER, DE ROOMS KATHOLIEKE WILLIBRORDUSKERK

De Willibrorduskerk die tussen 1897 en 1901 aan de zuidoostelijke dorpsrand van Lemmer werd gebouwd zou de laatste neogotische kerk van Friesland worden. De neogotiek kwam in deze provincie tot stand dankzij de architecten Wennekers, Cuypers en Tepe. Slechts een van dit type kerken kwam naar ontwerp van een regionaal bouwmeester tot stand, die van St. Nicolaasga door Jan Doedes van der Weide. Ook de kerk van Lemmer is ontworpen door een uit Friesland afkomstige architect, Nicolaas Molenaar uit Sneek. Omdat Molenaar als jongeman in moest vallen als opzichter bij de bouw van de Martinuskerk in Sneek, kwam het contact met de grote Cuypers tot stand en na jarenlange medewerking ging Molenaar vanaf 1883 zijn eigen weg. Hij bouwde 24 neogotische kerken door heel het land, maar vooral in Zuid-Holland, en een groot aantal rooms-katholieke scholen en gestichten. Toen Nicolaas Molenaar aan het eind van de negentiende eeuw een Haags architect genoemd kon worden, kwamen er opdrachten uit zijn geboorteplaats Sneek. Het waren de Sneker middenstanders die hem vaak monumentale winkelhuizen lieten bouwen. Hij was ook de vaste onderhoudsarchitect van de Sneker parochie. De Lemster parochie behoorde tot het dekenaat Sneek en zo zal Molenaar door een samenloop van omstandigheden betrokken zijn geraakt bij de nieuwbouwplannen voor een kerk in deze plaats.

HET GEBOUW

De Willibrorduskerk is een pseudo-basiliek, een in steen overwelfde kerk van een schip met twee zijbeuken, waarbij het schip hoger reikt, maar toch niet zoveel hoger dat het van een lichtbeuk voorzien kon worden. De kap is wel geleed, maar tussen de voet van de hoofdkap en aankappingen is slechts weinig ruimte. De kerk is vijf traveeën (gewelfvakken) diep, waarvan de westelijkste korter is, een grote zangertribune bevat en met de toren verbonden is. Aan de zuidwestzijde is een kleine drizijdige doopkapel met lancetvensters uitgebouwd en aan de noordwestzijde ligt tegen de toren een ruime catechisatiekamer. De traveeïndeling is aan de buitenzijde af te lezen van enige malen versneden steunberen en van de lancetvensters die elk (behalve het korte westelijke) travee verlichten. De zijbeuken eindigen niet in een transept of met kapellen, maar het laatste gewelfvak met rechte sluitwand is aan beide zijden als zodanig in gebruik. Het schip zet zich voort met het priesterkoor dat een travee diep is en een sluiting van drie zijden van een regelmatige achthoek bezit. De gewelgeschelpen zijn met kruisribben in schoon werk uitgevoerd, de muren, kolonnetten en kolommen zijn gepleisterd. Tegen de westgevel rijst een hoge toren op. Deze bestaat uit een romp van drie niet verjongende geledingen en een achzijdige ingesnoerde naaldspits die even hoog als de romp is. De dubbele deur in de westgevel is in een spitsboognis gevat. In de tweede geleding verlicht en breed lancetvormig drielicht-venster het zangkoor en daarboven volgen driedelige nissenreeksen met de galmgaten. Tot net bij die geleding begeleidt een vijfzijdig traptorentje de torenromp en tot de derde geleding wordt de toren op de hoeken geschoord door steunberen. Onder aan de torenspits zijn aan alle vier zijden flinke kapellen uitgebouwd en daarin bevinden zich de wijzerplaten van het torenuurwerk.

DE NEOGOTIEKE INVENTARIS

De Willibrordus is een eenvoudig, goed verzorgd neogotisch kerkgebouw van een eenvoud die een zeer goede setting vormt voor de fraaie, authentieke inrichting. Daarvan valt de beglazing van de vensters allereerst op. In de oostpartij zijn de glazen van Joep Nicolas spoedig na de voltooiing aangebracht. In het midden van het koor zijn het Avondmaal en het offer van Abraham te zien, daarnaast de wonderbare broodvermenigvuldiging met de mannaregen in de woestijn en de bruiloft van Kana met Mozes die water uit de rots slaat. De twee uiterste vensters in de koorsluiting dragen voorstellingen van heiligen: Clara, Thomas, Aloysius en Benedictus. De ramen van de zijbeuken hebben een evenwichtig programma van voorstellingen. Ze zijn in 1949 vervaardigd door Joan Collette. Vanaf het noordoosten via west naar het zuidoosten bieden de ramen het beeldverhaal van achtereenvolgens: Christus' geboorte, de opdracht in de tempel, de verheerlijking op de berg Tabor, de intocht in Jeruzalem, de kruisiging, de verrijzenis, de hemelvaart van Maria (een merkwaardig onderwerp in deze serie, maar voor het pinkstergebeuren ontbreken elementaire bijzonderheden) en tenslotte het Laatste Oordeel. Staan de glazen van Nicolas nog geheel in de traditie van de neogotische kunst met een flonkerende rijkdom van sterke kleuren, die van Collette zijn sterker gestyleerd in hun voorstellingen en rustiger in kleurprogramma. De twee glazen in de voormalige doopkapel kunnen ook wel van Collette zijn al zijn ze veel lichter en minder doorwerkt. De voorstellingen van Augustinus, Cecilia en Ambrosius in de grote ramen achter het zangkoor zijn stellig van een andere hand en zullen dateren uit de jaren vijftig.

Het meubilair dateert grotendeels uit de bouwtijd. Het hoofdaltaar is aan het eind van het jaar 1900 door Nicolaas Molenaar ontworpen en uitgevoerd door het atelier Mengelberg te Utrecht. Vermoedelijk

zijn Maria-altaar aan de noord-en Jozefaltaar aan de zuidzijde enkele jaren later uitgevoerd, het laatste kwam in elk geval in 1904 tot stand. Mogelijk heeft de architect ook hier de ontwerpen voor geleverd. De uitvoering is wederom van atelier Mengelberg. De altaren zijn uit grijze natuursteen gemaakt en vertonen een gebruikelijke neogotische vormrijkdom. Het retabel van het Jozef-altaar wordt in zijn vorm overigens bepaald door een op het continent niet vaak voorkomende rondpas, die wellicht zou kunnen wijzen op enige invloed van Engeland. In het hoofdaltaar zijn naast de symbolen voor Christus, het Lam en de pelikaan, beelden van de belangrijkste missionarissen, Willibrordus (patroon der kerk) en Bonifatius opgenomen, in het Maria-altaar zijn Judith en Ester te zien en bij het Jozef-altaar Jozef uit het Oude Testament met korenaren en koning David met de harp. De preekstoel met beelden van de vier evangelisten is in 1900 bij atelier Mengelberg vervaardigd; een jaar later werden daar ook de communiebanken gemaakt. Het triomfkruis zal ook uit de bouwtijd dateren. Het H.Hartbeeld en de Piëta die tegenwoordig in de voormalige doopkapel staat zijn van later tijd en van religieuze fabrieks-kwaliteit. Na de Tweede Wereldoorlog zijn uit dankbaarheid voor bespaard oorlogsgeweld een grote muurschildering en een beeldengroep van de verschijning van Maria in het Portugese Fatima aangebracht en geplaatst; kunstwerken van Charles Eyck.

De pastorie is in 1907 ontworpen door Herman Kroes; het werd een grotere woning dan die Nicolaas Molenaar had ontworpen. In 1977 is een, door de Firma Flentrop te Zaandam gebouwd, klein nieuw orgel geplaatst.

Peter Karstkarel
1987